

Türkçenin Yazımında Ölçünleştirme Sorunu Üzerine: Düzeltilme iminin artsüremli incelemesi

Derya Duman

ORCID ID: 0000-0002-1604-4951

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sakarya Cad. No: 156, 35330 Balçova, İzmir, Türkiye
derya.duman@ieu.edu.tr

(Gönderilme tarihi 10 Ocak 2018; kabul edilme tarihi 19 Haziran 2018)

ÖZ: Türkçe görece yakın bir tarihte yeni alfabeyle geçmiş olsa da yazım kurallarının değişim süreci hâlâ devam etmektedir. Yazım kılavuzunda yapılan değişikliklerle tutarsızlıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmış, bu değişiklikler zaman zaman yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, Türkçenin yazımıyla ilgili sorunlarla ilgili geniş bir literatürün varlığından söz edilebilir. Bu literatürün en sorunlu alanlardan birisi de düzeltme imi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı düzeltme iminin basın yayında kullanımının artsüremli bir patronunu çıkarmanın yanı sıra, olası bir revizyon tartışmasını gündeme getirmektir. Bu amaçla otuzar yıllık aralarla (1950, 1980 ve 2010) belirlenmiş üç dönemde gazete, dergi ve kitaplarda düzeltme iminin kullanımı söz konusu yazım kuralları uyarınca sayısal olarak incelenmiş ve sayısal veriler dönemlere göre karşılaştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ışığında dönemler arası farkların olası kaynakları ve çözüm yolları tartışılmış; durum dil planlaması perspektifinden tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: yazım, düzeltme imi, dil planlaması, alfabe

On the Standardization Problem of the Turkish Spelling: A diachronic analysis of the circumflex

ABSTRACT: Although Turkish has gone through a radical language reform relatively recently, the change in punctuation and spelling of Turkish is still in progress. New editions of spelling dictionaries have introduced new rules to eliminate inconsistencies in spelling and punctuation, but each change seems to trigger new discussions. Thus, an extensive literature on the spelling of Turkish appeared which deals with the subject usually from a critical perspective. One of the most problematic areas in the spelling of Turkish is the use of the circumflex. This study aims for a diachronic analysis of the use of circumflex in the media and it addresses the possibility of a spelling reform. A quantitative analysis of the use of circumflex in journals, newspapers and books was carried out, taking into consideration publishers' adherence to spelling rules through three-decade periods: 1950, 1980 and 2010. The findings were evaluated with respect to reasons and solutions, and the problem is reevaluated from the point of view of language planning.

Keywords: spelling, circumflex, language planning, alphabet

<http://dx.doi.org/10.18492/dad.377141>

Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 2018/2, 39-56.

© 2018 Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

1 Giriş

Hakkında yazılan yüzlerce kitap, makale, köşe yazısı olmasına karşın, yazım hiçbir zaman dilbilim çalışmaları içerisinde ilgi çekmemiştir. Hatta, Cameron'ın (1995: 12) belirttiği üzere dilbilimcilerin üzerinde nefeslerini tüketmelerine değecek kadar önemli bir konu hiçbir zaman olmamıştır. Nunberg (1990) bu ihmale işaret ederek yazımın nasıl olması gerektiğine ilişkin normatif literatürün çokluğuna rağmen İngilizce ya da diğer dillerde yazımın nasıl uygulanageldiğine ilişkin betimsel çalışmaların kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Bu çalışma Türkçede hem kuralcı hem akademik literatüre sık sık konu olan, özellikle son yıllarda yazımı keyfi bir hâl alan düzeltme imi (^) (halk arasındaki adıyla şapka) konusuna geniş bir perspektiften yaklaşmayı hedeflemektedir.

Düzeltilme imi Türkçeye Arapçadan, Farsçadan ve nadiren de Batı dillerinden gelen sözcüklerdeki a ve u harflerinin üzerine konarak k, g ve l seslerini öndamaksıl yapmak veya üzerine konuğu ünlüyü uzatmak için kullanılmaktadır; ancak tabi olduğu kurallar dil devriminden bu yana çeşitli zamanlarda yeniden düzenlenmiş ve bu yeniden düzenlemeler düzeltme iminin kullanımdan kalktığı gibi bir yanılığı yaratarak kullanımının büyük oranda terk edilmesine neden olmuştur.

Söz konusu yazım iminin bu tartışmalı durumu birçok akademik çalışmaya da konu olmuştur. Altun (2010: 169-170) Millî Eğitim Bakanlığının 1-5, 6-8 ve 9-12. sınıf derslerinin programları ile yurtdışındaki Türk öğrencilerin Türkçe derslerinin programlarını (1. sınıftan 10. sınıfa) incelemiş ve düzeltme iminin öğretimi ile ilgili bir konuya rastlamamıştır. Altun (2010) düzeltme iminin ilköğretimde öğretilmemesinin yanında basında ve akademik yazında kullanımının da minimumda olduğunu, gazetelerde birkaç köşe yazarıyla sınırlı olduğunu belirtmiştir. Yazar sosyal bilimler alanından seçilen 25 makaleden sadece birinde düzeltme imlerinin TDK Yazım Kılavuzu kuralları gereğince kullanıldığını, 5 yazıda düzeltme iminin hiç kullanılmadığını, diğerlerinde zaman zaman kullanıldığını görmüştür. Topuzkanamış (2009: 2180) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmanın bulguları daha dramatikdir: Türkçe öğretmenliği eğitimi alan üniversite öğrencilerinin sözcükleri düzeltme imiyle kılavuzda belirtildiği gibi ölçünlü bir şekilde yazma konusundaki başarıları 1. sınıftan 4. sınıfa kadar bütün bölüm dikkate alındığında ortalama %16 olarak tespit edilmiştir.

Görüldüğu üzere düzeltme imiyle ilgili yürütölen çalışmalar çoğunlukla bu imin kullanımındaki ihmaller ve sebepleri üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmanın amacı, günümüzde kullanımı tartışma götürmez bir şekilde düzensiz olan bu imin basın-yayındaki görünümlerinin tarihsel bir iz sürümünü gerçekleştirmek; düzeltme iminin kullanımında dergi, gazete, kitap gibi yayın türleri arasında fark olup olmadığını artsüremlî açıdan araştırmak; imin kullanımında

karşılaşılan kural ihlallerinin olası sebeplerini tarihsel bağlamı içerisinde tartışmak ve konuyu dil planlaması çerçevesinde değerlendirmektir.

2 Bazı Ölçünleştirme Kavramları Üzerine

2.1 Norm

Dilbilimin en temel kavramlarından biri Türkçeye betimlemecilik ve kuralcılık olarak çevrilmiş bulunan descriptivism ve prescriptivism kavramlarıdır. Kuralcılık dilde seçkin, otoriter ve buyurgan bir yaklaşımı tanımlarken sık sık dil kullanımıyla ilgili “doğru”, “yanlış”, “bozuk” gibi yargılarda bulunur. Oysa betimlemecilik, dilbilimin işlevinin mevcut sistemin değer yargılarına izin vermeksizin bir tanımını yapmak olduğunu ifade eder. Fakat bu ikilik görüldüğü kadar sınırları belli ve net midir? Cameron *Verbal Hygiene*'de (1995:3-9) dilbilimin kuralcı/betimlemeci ikiliğinin sınırları sorunlu bir alan olduğunu vurgular ve kuralcılık adı altında dışlanan ve marjinalize edilen konu ve sorunların aslında dilbilimin dışında sayılmaması gerektiğini ifade eder. Cameron'a göre dil planlaması da bir açıdan bakıldığında kuralcılıkla kol kola gitmektedir ve bu çabayı kuralcılıktan ayıran tek unsur dil planlamasının öznesinin dilbilimciyken kuralcının herhangi biri olabilmesidir. Cameron dilde her zaman iyi/kötü, doğru/yanlış, uygun/uygunsuz gibi yargılar ve buna bağlı olarak otoriter tutumlar olabileceğini, bu bağlamda toplumdilbilimle ilgilenen dilbilimcinin de ister istemez kuralcı olmak zorunda kalabileceğini dile getirir. Bundan ötürüdür ki kariyeri boyunca dilsel toleransı savunan dilbilimci akademik bir dergiye makale gönderirken ölçünlü dilde yazmak ve yazım standartlarına katı bir şekilde uymak durumunda kalacaktır (Cameron, 1995:9-10).

Dilbilimde norm kavramının ikircikli durumu Bowerman (2006) tarafından formüle edilmiştir: Bowerman (2006: 701) normu “dilnin sesbilim, biçimbilim, anlambilim ve sözdizimi gibi bütün dizgelerine hâkim olduğu düşünülen birtakım kurallar” olarak tanımlar ve betimleyici ve kuralcı norm olmak üzere ikiye ayırır. Betimleyici norm, dil verilerini gözlemleyerek bir dili betimleyebilmeyi sağlayan normlar, kuralcı normlar ya da eğitsel normlar ise anadili kullanıcılarının dili nasıl kullandıklarından ziyade nasıl kullanmaları gerektiği konusundaki soyut idealleri yansıtan normlardır. Betimleyici normlar sezgiselken kuralcı normlar öğrenilmiştir ve sezgisel olmayabilir. Bu normların işlevi, dili bir dil topluluğu içinde anlaşılır ve öğretilir kılmaktır.

Bowerman'a (2006: 702) göre konuşma dili dilbilimsel normların uygulanmasında daha gevşek olan alandır. Buna karşın yazılı dilde normların fark edilebilmeleri mümkündür ve hatta yazılı dilin normları konuşma dilininkinden çok daha katıdır. Bunun sebebi konuşmanın bağlama ilişkin birçok ipucu vermesine karşın yazılı dilin bağlamının sadece metne bağlı olmasıdır. Milroy ve Milroy (1987:63) da norm konusunun yazılı ve sözlü

kanallarda farklı nitelikler kazandığını iddia etmektedir. Örneğin sözlü kanal işitsel olduğu ve anlamın oluşmasında büyük oranda çevresel unsurlara dayandığı için, bağlamdan kopuk olan yazılı kanaldan radikal bir şekilde ayrılır. Konuşma sosyal bir eylemken, yazma da tek başına icra edilen bir eylem olduğundan anlamdaki muğlaklıklar ya da bitmemiş tümceler konuşmada tolere edilebilir. Yazılı kanal ise bu gibi eksiklikleri kaldırmaz. Bir diğer farklılık yazma eylemi planlı bir etkinlikken, konuşma eyleminin –istisnai durumlar hariç- plansız olmasıdır. Bu bakımdan yazma eylemi daha fazla dikkat içerir. Bütün bu farklılıklara ek olarak yazma, konuşma gibi doğal bir eylem değildir. Konuşma gibi bütün insan topluluklarının paylaştığı bir evrensel olmaktan uzaktır. Yazma becerileri daha zor beceriler olarak algılandığı için, eğitim sistemi konuşma yerine yazmaya odaklanır. Bunun sonucu olarak da yazmanın daha karmaşık, zor ve önemli olduğuna ilişkin bir algı oluşmuştur.

Yazılı dilde norm kavramının sözlü dildekinden farklı işlediği gerçeğinin yanında, Milroy ve Milroy (1985: 1-2) da ölçünleştirme sürecini güç ilişkileri açısından ele alarak ideolojik bir bağlama yerleştirmiştir. Buna göre, yazımla ilgili standardın ölçünleştirilmesi tamamen nedensiz (arbitrary) gerçekleşir. Tıpkı görgü kuralları gibi dille ilgili kuralcı saptamalar da yukarıdan aşağıya empoze edilmiş, güç ilişkileriyle belirlenmiş, herhangi bir nedensellik içermeyen yargılardır. Cameron'a (1995: 35-37) göre de özellikle basın yayın kurumlarının yazımı ölçünleştirmede katı davranmalarının birinci nedeni eğitilmiş okurun beklentilerini karşılamak, ikinci nedense ölçünlü olmayan yazımın eğitilmiş okurun dikkatini dağıtmasıdır.

2.2 Reform ve Düzenleme

Neijt (2006: 68) yazımda meydana gelen değişikliklerin bütün diller için normal ve kaçınılmaz olduğunu ifade ettikten sonra iki tür değişim tanımlar: reform ve düzenleme (regulation). Buna göre, yazı reformunu yazıda meydana gelen düzenlemelerden ayıran unsur, reformun yaygın ve radikal olması; aynı zamanda bu değişikliklerin tamamen ya da kısmen hükümete bağlı bir otorite tarafından kurumsallaştırılmasıdır.

Neijt (2006: 69) yazı reformunu hazırlayan sebepleri sistem içi ve sistem dışı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sistem içi sebepler dil kullanıcıları için sorun teşkil eden durumları içerir. Örneğin, ayırıcı imler (diacritic) içeren bir yazı sistemini ele alacak olursak, dil kullanıcıları bu özel imler olmadan da yazıyı anlayabiliyorsa, imi kullanmayı bir vakit kaybı sayabilir. Ya da ton dillerinde vurgu ve tonu gösteren imler yoksa, yazı sistemi ihtiyaca yanıt veremeyebilir. Neijt'in (2006: 69) verdiği bir diğer örnek birçok sözcüğün yazımı düzensiz olan ve bu nedenle dil öğretiminde sıkıntı yaşanan İngilizce gibi dillerdir. Son olarak da ölçünlü yazımın yeterli olmadığı hallerde deneyimli dil

kullanıcılarının stenografi gibi kendi sistemlerini ürettikleri durumlar sayılabilir. Neijt'in (2006) sistem dışı sebepler olarak andığı durumlar yazıda reformu gerekli görebilir ya da tamamen karşı olabilir. Reform taraftarı en önemli sistem dışı sebep, dilin milli kimlikle olan ilişkisinden doğar ve toplumsal değişimle ivme kazanır. Neijt'e (2006: 69) göre hükümetler yazı reformunu ülkeler arasında ticareti geliştirmeye yönelik olarak iletişimi kolaylaştırmak ya da küçük dilleri korumak amacıyla ülkeler arası köprü işleviyle kullanabilecekleri gibi ülkeleri birbirinden uzaklaştırmak için de kullanabilirler. Reform karşıtı argümanlardan en önemlisi reformla beraber eski metinlerin eski sistemle yazılmış olmalarından ötürü okunamaz ya da zor okunur hâle gelmesidir. Neijt'e (2006: 69) göre yazınsal metinler bu nedenle değerlerini yitirebilirler; çünkü reform, metin içinde anlamlı olabilecek eşyazımları ve metinlerarası referansları geçersiz kılabilir. Bu nedenle entelijansiya genellikle yazı reformuna karşıdır (Neijt, 2006: 69). Yazı reformuna karşı bir diğer güçlü ve güncel argüman ise zor yazı sistemlerinin karşısında bilgisayarların sunduğu yazım denetimi programlarıdır. Bu gibi teknolojik yardımlar sayesinde yazı reformu çok da gerekli görülmebilir.

Neijt (2006: 68) yazı reformunun nadiren başarıyla, çoğunlukla fiyaskoyla sonuçlandığını iddia etmektedir. Ayrıca önerilen yazı reformu sayıca başarıyla uygulanmış olandan kat kat fazladır. Başarılı bir yazı reformu dilbilimsel gerçekleri hesaba katmalıdır; çünkü sistemin bir parçasını değiştirmek diğer parçalara da bir etkide bulunacaktır. Etkili bir yazı reformu aynı zamanda yapılması öngörülen değişikliklerin dil işleme (language processing) süreçleri üzerindeki etkisini göz önünde bulunduracak psikodilbilimsel araştırmalara dayanmalıdır. Bunun haricinde, Neijt'e (2006: 68) göre diplomatik ve politik planlamaya da ihtiyaç vardır; çünkü dil konusunda dil toplumları tutucu/muhafazakâr olabilmekte, alışık olduğu sistemi değiştirmekte gönülsüz davranabilmektedirler.

Neijt (2006: 69) yazı reformunun faydalarının değişken ve göreceli olduğuna işaret eder. Yazarların, okuyucuların, deneyimli dil kullanıcılarının ve yeni öğrenmeye başlayanların dille ilgili farklı ilgileri vardır. Yazı reformu sonucu bir dili yazmak daha kolay öğrenilebilir, ama deneyimli kullanıcılar için iş daha zorlaşmıştır. Yalınlaştırılmış bir yazı sistemi yazmayı kolaylaştırabilir, ama okumayı zorlaştırması da aynı şekilde muhtemeldir. Tabii bunun tam tersi de mümkün olabilir.

Literatürde yazı reformuna ilişkin yapılmış bulunan temel tartışmalara değindikten sonra düzeltme iminin Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonraki değişimine bir bakalım.

3 Düzeltme İminin Kısa Tarihi ve Tartışmalar

23 Mayıs 1928’de yazı ve dil reformunu başlatmak üzere bünyesinde Falih Rıfki (Atay), Ruşen Eşref (Ünaydın), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) gibi isimleri de barındıran Dil Encümeni kurulmuş; yazı ve dil meselelerini incelemek üzere bu kurul iki alt komisyona bölünmüştür.

Alfabe Komisyonu Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin sesletimlerini korumayı hedef olarak görmediğinden yeni alfabenin oluşmasında harf çevirisi yöntemini uygun bulmamış; bu nedenle de öztürkçe olmayan sözcüklerin sesletimini yansıtacak harflerin alfabeyle dâhil edilmesine olumlu yaklaşılmamıştır. Bu bağlamda da tartışmalar öncelikle damaksılaşmış k, g ve l seslerinin a ve u ünlülerinden önce görüldüğü durumlar üzerine yoğunlaşmıştır. Komisyon bu yazım sorunu için iki öneride bulunur: damaksılaşmış ünsüzden sonra h harfinin koyulması -Khazım (Kâzım), kararghah (karargâh) gibi- ve damaksılaşmış k için q harfinin alfabeyle eklenmesi. q harfi önerisi baştan reddedilmiş; damaksılaşmış ünsüzden sonra h konması fikri de kabul edilip çok kısa bir uygulamadan sonra terk edilmiştir. Bunun yerine ünlüleri uzatmada kullanılan düzeltme imi kullanımı önerilir. Ancak düzeltme iminin bu iki işlevi kullanım açısından bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Lewis (2007: 47) bu sorunu ilk a’nın uzun ikincisinin kısa okunduğu “mütalâa” sözcüğüyle örnekler. Daha güncel bir örnek Türkçede aynı yazılan farklı sesletilen “katil” sözcükleri olabilir: İlk ünlüsü uzun sesletilen ‘cinayet işleyen kimse’ anlamındaki katil ve ‘öldürme’ anlamına gelen ilk ünlüsü kısa sesletilen katil sözcüklerinden ünlüsü uzun sesletilen, k sesini damaksıl yapmamak için düzeltme imiyle yazılamaz.

Ödamaksıl k, g ve l seslerinin yazımının Latin alfabesinde ilk kez düzenlenmesinden sonraki dönemlerde yazımın yeniden ele alınarak yazım kurallarının değiştirildiği görülmüyor. Bu süreçte üç dönemden söz edebiliriz. İmin kullanımının kapsamlı şekilde tanımlandığı 1941 basımlı kılavuza göre düzeltme imi üzerine konduğu sesli harfin uzun okunacağını ve üzerine konduğu sesli harften önceki k, g veya l harfinin ince okunacağını gösteriyordu. Kılavuz (TDK, 1941: XXXIII-XXXVI) imin şu durumlarda kullanılmasını zorunlu kılıyordu:

1. Aynı şekilde yazılan iki sözcük seslilerin uzun okunması sebebiyle farklı sesletilirlerse uzun okunan seslilerin üzerine düzeltme imi konur: Ali-Âli, alem-âlem, hala-hâlâ örneklerinde olduğu gibi.
2. a ve u seslerinden önce gelen k, g ya da l harfleri inceyse, a veya u harflerinin üzerine incelemeyi göstermek üzere düzeltme imi konur: kâtip, rikâp, imkân örneklerinde olduğu gibi.

Bu iki zorunlu durumun dışında 1941 basımı *TDK İmlâ Kılavuzu*’nda aşağıdaki şekilde ifade edilen esnek bir kurala da rastlanmaktadır: “Yukarıda sayılan

lüzümler dışında bir kelimedeki sesli harf uzaması, ses kesilmesi, harf düşmesi gibi halleri bir işaretle göstermek mecburi değildir. Bir kelimenin arzu edilen şekilde okunmasını belli etmek için (^) veya (‘) işaretlerini kullanmak imlâ yanlışı sayılmaz.” (TDK, 1941: XXXVI). Bu açıklamanın ardından verilen dipnotta sesletimi kolaylaştırmak amacıyla kılavuzun bu baskısında uzun sesletilen ünlü içeren sözcüklerin düzeltmeyle yazıldığı belirtilmiştir. Örneğin, a seslerinin uzun sesletildiği âza, âzami ve i sesinin uzatıldığı metîn (güçlü, dayanıklı anlamındaki) gibi sözcükler, sesletime uygun bir şekilde düzeltme imiyle yazılmak suretiyle yazım kılavuzunda yer almıştır. Ayrıca nispet i’si içeren bütün sözcüklerin son heceleri uzun okunduğundan nispet i’sinin üzerine düzeltme imi konur.

Türk Dil Kurumunun ikinci dönemi, 1977’de yapılan düzenleme ile başlamaktadır. Bu dönemde yapılan temel değişiklik düzeltme iminin kullanımının kısıtlanması olmuştur. Yazımları aynı, okunuşları farklı olan sözcüklerin ve öndamaksıl k ve g seslerinden sonra gelen a ve u harflerinin üzerine düzeltme imi konmasına devam edilmiş; ancak öndamaksıl l sesinden sonra gelen a ve u harflerinin üzerine konan düzeltme imi kural olmaktan çıkarılmış, sadece özel adlarda olanlar opsiyonel olarak yerini korumuştur. İlk dönemde zorunlu olmayan bir şekilde kullanılagelen, ünlüyü uzatarak sesletimi kolaylaştıran düzenleme tamamen terk edilmiştir. Bu tarihten itibaren düzeltme imi kullanımını gerektirmeyen bir diğer bağlam da nispet i’leridir. *TDK Yeni Yazım Kılavuzu*’nun 1981 baskısında nispet i’sinin üzerindeki düzeltme iminin radikal bir şekilde kaldırıldığını, nispet i’si alarak sıfat olmuş, son ünlüsü uzun sesletilen “tarihî”, “askerî”, “resmî” gibi sözcüklerle -i çekim eki alarak ad olarak kalan ama diğerlerinden farklı olarak son ünlüsü kısa sesletilen “tarihi”, “askeri”, “resmi” arasındaki yazım farkı tamamen ortadan kaldırılmıştır (TDK, 1981: 41).

Düzeltilme iminin üçüncü ve son düzenlemesi 2005 senesinde gerçekleşmiştir. İkinci dönemde kullanımı kısıtlanan imin kullanımı birinci dönemdeki kadar olmasa da genişletilmiş, birinci dönemde geçerli olan kurallardan bir tanesi yeniden yürürlüğe konmuştur. Buna göre baştan beri hep düzeltme imiyle yazılmış olan yazılışları aynı, okunuşları farklı sözcüklerin yazımını birbirinden ayırmak için düzeltme imi kullanımına devam edilmiş, ama bu sefer nispet i’si alanlar da (yeniden) dâhil edilmiştir. Öndamaksıl k ve g’den sonra gelen a ve u harflerinin üstüne konması şeklindeki kural korunmuş, ancak a ve u’dan önce gelen öndamaksıl l sesine işaret eden düzenleme özel adlarda korunan bazı örnekler haricinde yeniden kullanıma sunulmamıştır (TDK, 2008: 6-7).

Yazımdaki değişimin toplumsal ve siyasi açıdan önem arz eden tarihlere denk gelmesi tesadüf gibi görünmemektedir. Bu bağlamda Çiftçi (2006: 123) düzeltme imi kullanımının ideolojik bir gösterge olabildiğini ifade etmiştir. Değişen siyasi iktidarların ideolojik tutumları doğrultusunda düzeltme iminin

kullanımını düzenledikleri bilinmektedir. Örneğın 1970 askerî muhtırasından sonra 1975'te, 1960 ihtilalinden sonra 1965'te, 1980 ihtilalinden sonra 1985'te başta düzeltme imi olmak üzere yazım kılavuzunda değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Literatürde hatırı sayılır sayıda çalışma düzeltme iminin sorunlu bir düzenleme olduğunu ifade etmiştir. Örnek verilecek olursa Yalçın (2003: 20) düzeltme iminin kullanımında iki büyük hataya işaret eder. İlki, imin birden fazla işleve sahip olmasıdır: Üstüne konduğu sesliyi uzatma ve/veya üstüne konduğu ünsüzü inceltme (yani öndamaksılaştırma). Düzeltme iminin Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerdeki sesleri bazen uzatması bazen öndamaksıl yapması, Yalçın'a göre genç kuşaklar için içinden çıkılamayacak bir bilmecedir. Çünkü bu sözcüklere aşına olmayan genç nesil büyüklerden doğrusunu işitmediği sürece imi doğru kullanamayacaktır. İkinci hata ise imin kullanımının sürekli değiştirilmesi, bunun sonucu olarak da kuralın geçerliliği konusunda kamuda kafa karışıklığı oluşmasıdır. Alpay (2004: 74) da aynı soruna işaret ederek düzeltme iminin iki farklı kullanımı düzenlemesinin sorunlu bir duruma yol açtığını ifade etmektedir. Örneğın a ünlüsünün uzun sesletildiği "katil" 'adam öldüren' sözcüğüyle kısa sesletilen "katil" 'öldürme' sözcüğü aradaki farkı yazıda göstermek üzere düzeltme imi kullanılamamaktadır. Çünkü a harfinin üzerine düzeltme konduğu takdirde k ünsüzü de öndamaksıl olacaktır. Son olarak Zülfikâr da (2008) düzeltme iminin kullanımındaki düzensizliği yukarıda anılan sebeplerin yanında konuya ilk ve orta eğitim müfredatında yer verilmemesini, klavyelerde yazımın kolaylaştırılması için girişimde bulunulmamasını ve Arapça ve Farsça sözcüklerin popülerliklerini yitirmesini saymaktadır.

Tartışmaya düzeltme iminin kullanılması ya da kullanılmamasına ilişkin öne sürülen argümanların çözümlenmesi üzerinden katılan Menz (2006) her iki yönden gelen argümanın da ikna edici olmadığını iddia etmektedir. Düzeltme iminden vazgeçilmemesi gerektiğine yönelik argümanlar düzeltme iminin kullanılmamasının dili ve telaffuzu bozduğu; düzeltme iminin kullanımının dili estetize ettiği ve sözcüklerin karıştırılmasını engellediği yönündedir. Oysaki Menz (2006: 60-62) öncelikle Türkçede her bir sesbirimin bir harfle karşılandığı şeklindeki yanılığını öne sürerek düzeltme iminin kullanımının doğru telaffuz sağlayacağı yönündeki argümanı çürütür. Ayrıca, düzeltme imiyle yazılan sözcüklerin sayısı bir hayli azalmıştır. Türkçe kökenden gelmeyen bu sözcüklerin sesbilgisi Türkçeye aykırıdır ve Türkçeleştirilmeleri de doğal bir olgudur. Düzeltme imi sayesinde kimi sözcüklerin ayırt edilebildiği (hala/hâlâ, ama/âmâ, vs) argümanına karşı ise dilin eşyazımlı sözcüklerle dolu olduğunu, fakat bunların anlaşılma sürecinde bir zorluk yaratmadığını ileri sürer. Menz (2006) estetikle ilgili olan başta olmak üzere bütün argümanları duygusal motivasyonlu olmakla eleştirmektedir. Öte yandan düzeltme iminin yazımdan çıkarılması gerektiğini savunan kesimin argümanları

da yazara göre güçlü değildir. Bu kesim genellikle düzeltme imi kullanmamayı bir hatadan ziyade seçim olarak nitelemektedir. İmin kullanımının elektronik ortamda pratik olmaması, kimsenin artık yazıda düzeltme imi kullanmaması ve hatta fese benzediği ve doğu kökenli sözcüklerle daha sık kullanıldığından dolayı oryantal bir çağrışım yaptığı için tercih edilmediği de bu zayıf argümanlardan bazılarıdır.

Görüldüğü üzere, düzeltme imi kullanımı Türkçenin yazımında önemli ve çok boyutlu bir soruna işaret eder. Bu sorun bir yönden ölçünleştirmeye ilgili bir düzensizliğe, bir yönden dilde planlama ve politika oluşturma sorununa, bir diğer yönden de dilde otorite eksikliğine vurgu yapmaktadır. Bu çalışmanın amacı, düzeltme imi örneği üzerinden Türkçenin önemli bir sorununu artsüremli olarak tartışarak dilde planlama ve otorite konularını gündeme taşımaktır. Her ne kadar çalışma düzeltme imi özelinde tartışılrsa da aslında sorun düzeltme imi ve hatta yazılı dille sınırlı değildir ve Türkçenin hemen her alanında gözlemlenebilecek bir otorite sorununu gündeme getirmeyi amaçlamaktadır.

4 Yöntem

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bu çalışmada düzeltme imi bağlamında farklı yazım kurallarının geçerli olduğu 1950'li, 1980'li ve 2010'lu yıllar olmak üzere 3 döneme ait bir veri tabanı üzerinde çalışılmış, dönemler 3'er yayın türüyle (dergi, gazete ve kitap) temsil edilmiştir. Her döneme ait 3 farklı gazete ve 3 farklı derginin birer nüshası ve farklı yayınevlerinden yayımlanmış 3 kitap seçilmiştir. Eski yayınların sağlanmasında sahaflara başvurulmuş, dönemin öne çıkan yayınları tercih edilmiştir. Kitapların seçiminde İzmir Ekonomi Üniversitesi Kütüphanesine başvurulmuştur. Katalog taramasında karşılaşılan ilk kitap seçilmek suretiyle veri tabanı oluşturulmuş; kitapların çeviri olması, yazın türü gibi özellikler göz ardı edilmiştir.

Çözümleme aşamasında dergi ve gazeteler baştan sona taranmak suretiyle doğru bir şekilde düzeltme imiyle yazılan sözcüklerle düzeltme imiyle yazılması gerektiği hâlde yazılmayan sözcükler farklı renk kodlarıyla kaydedilmiştir. Bu süreç bizzat araştırmacı tarafından, herhangi bir yazılım kullanmaksızın, manüel olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci dönemde opsiyonel olarak düzeltme işareti ile yazılmış sözcükler ile ikinci ve üçüncü dönemlerde eski yazıma göre düzeltmeyle yazılan sözcükler kayda geçirilmiştir. Örneğin, 1950 döneminde 44 sözcük, sesletimi kolaylaştırmak amacıyla, opsiyonel olarak düzeltme işareti kullanılarak yazılmıştır. 1980 döneminde 9 adet yayında tespit edilen 325 sözcük 1977 öncesi dönemin yazımına göre yazılmış, 2010 döneminde ise, 1977 öncesi yazım üslubuna 53 sözcükte rastlanmıştır. Sözü geçen bu sözcükler düzeltme imiyle yazılması gereken sözcükler listesine ve istatistiklere dâhil edilmemiştir.

Kıtapların incelenmesinde ilk 40 sayfa analize tabi tutulmuştur. 100 sayfayı geçen dergilerde de 100. sayfadan sonrası dâhil edilmemiş; fakat gazeteler baştan sonra taranmıştır. 1980 ya da 2010’larda yayınlandığı hâlde 1977 öncesi yazımı koruyan durumlar kayıt edilerek ayrı bir durum olarak incelenmiş, ancak sayılara dâhil edilmemiştir. Çözümleme sonrasında her yayında bulunan düzeltme imiyle yazılması gereken sözcük sayısı üzerinden doğru yazma oranları tespit edilmiş, yüzdelik oranlarla temsil edilmiştir.

Düzeltilme imiyle yazılması gereken sözcüklerin tespitinde Türk Dil Kurumunun yayımladığı kılavuzlar dikkate alınmıştır. Bunun sebebi diğer kılavuzların (örneğin 1987’de ilk basımı yapılan Ömer Asım Aksoy’un ya da 1990’da ilk basımı gerçekleştirilen Dil Derneğinin Yazım Kılavuzu) düzeltme iminin kullanımı konusunda fikir ayrılığına düşmemiş olmalarıdır (Menz, 2006: 60).

5 Bulgular

3 dönem boyunca taranan toplam 27 yayında düzeltme imiyle yazılması gereken toplam sözcük sayısı 4829 olarak belirlenmiştir. Düzeltilme imiyle yazılması gereken sözcük sayıları aşağıdaki gibidir:

1950 dönemi: 3606 sözcük
1980 dönemi: 506 sözcük
2010 dönemi: 717 sözcük
TOPLAM: 4829 sözcük

Görüldüğü üzere, 1950’li yıllarda düzeltme imiyle yazılması gereken sözcük sayısı diğer dönemlerden bir hayli yüksektir. Bu durumun sebeplerinden en önemlisi düzeltme iminin kullanım alanının özellikle 1977’den sonra daraltılmasıdır. Bir diğeri de devam etmekte olan dilde sadeleşme hareketi sebebiyle bazı sözcüklerin kullanımdan kalkması ya da görece daha az kullanılmaya başlanmasıdır. Örneğin 1950 döneminde veri tabanında rastlanan “lillâh” sözcüğü dilden neredeyse tamamıyla kaybolmuş; “mikâb”, “tâlik” gibi sözcükler de nadiren kullanılır olmuştur.

Düzeltilme iminin doğru yazım oranlarına bakıldığında 1950’lerden 2000’lere doğru ciddi bir düşüş göze çarpmaktadır. Aşağıda her dönem kendi içinde ve türlere göre incelenmiştir.

Tablo 1. Düzeltme iminin kurallara uygun kullanımının yıllara ve türlere göre dağılımı

	1950 n=3606		1980 n=506		2010 n=717	
Dergi	Resimli Hayat	%98	Milliyet Aktüalite	%82	Aktüel	%85
	Hanımeli	%96	Hayat	%99	Elele	%0
	Ev-İş	%95	Günün Kadını	%70	Atlas	%69
	Ortalama:	%96	Ortalama:	%84	Ortalama:	%51
Gazete	Cumhuriyet	%99	Hürriyet	%34	Radikal	%71
	Hürriyet	%99	Son Havadis	%56	Habertürk	%63
	Akşam	%99	Milliyet	%86	Hürriyet	%28
	Ortalama:	%99	Ortalama:	%59	Ortalama:	%54
Kitap	Antikacı D.	%100	Sergüzeşt-i	%71	Ali ile	%89
	Metodoloji N.	%97	Gölgelerin	%100	12 Eylül	%28
	Bütçe	%99,5	24 Ocak	%100	Yalan	%77
	Ortalama:	%99	Ortalama:	%90	Ortalama:	%65
Genel Ortalama	%98		%78		%57	

%98’lik doğru yazılma oranı ile düzeltme iminin TDK kurallarına en uygun yazıldığı dönem 1950’ler olmuştur. 1945 basımı *İmla Kılavuzu*, bu çalışmada incelenen diğer kılavuzlarla kıyaslandığında düzeltme imi kullanımının en karmaşık olduğu kılavuzdur. Örneğin, hâdise, mâna, nâdide gibi sözcüklerin yazımında kullanılan düzeltme imi kılavuzun genel kuralları arasında bulunmaz: 1945 basımı TDK yazım kılavuzunda şu ifadeye rastlanır: “Kılavuzda geçen Arapça ve Farsça kelimeleri elden geldiği kadar tam okutmak üzere gerekli görülen uzun sesliler üzerine (^) ...işareti kullanılmıştır.” (TDK, 1945:XXXVI). Bu duruma karşın, 1950’li yıllarda basılan eserlerde sözcüklerin yazımında *İmla Kılavuzu*’na istikrarlı bir şekilde başvurulduğu düşünülmektedir. Örneğin, “mana” sözcüğünün düzeltme imiyle “mâna” şeklinde yazılması yukarıda anılan isteğe bağlı kural tarafından öngörülür. Bu durumda, sözcüğü düzeltme imiyle yazan 24 Nisan 1950 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin bu kullanım için kılavuza başvurduğu düşünülmektedir.

Düzeltilme iminin doğru kullanımının türler arasındaki dağılımına bakıldığında, gazete ve kitaplarda %100’e yakın bir doğruluk oranı görülmekle birlikte popüler yayın denebilecek kadın hobi dergilerinde %5’lik bir fireyle %95 ve %96 oranlarına inildiği gözlemlenmiştir.

1950’li yıllarda çoğu bağlamda standart ve normlar göz önünde bulundurularak yazılırken, nadiren rastlanan hataların sürekli tekrar eden örnekler olmaktan çok, münferit yanlışlar olduğu görülmektedir. Örneğin “tarihi” sözcüğü 24 Nisan 1950 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde iki yerde

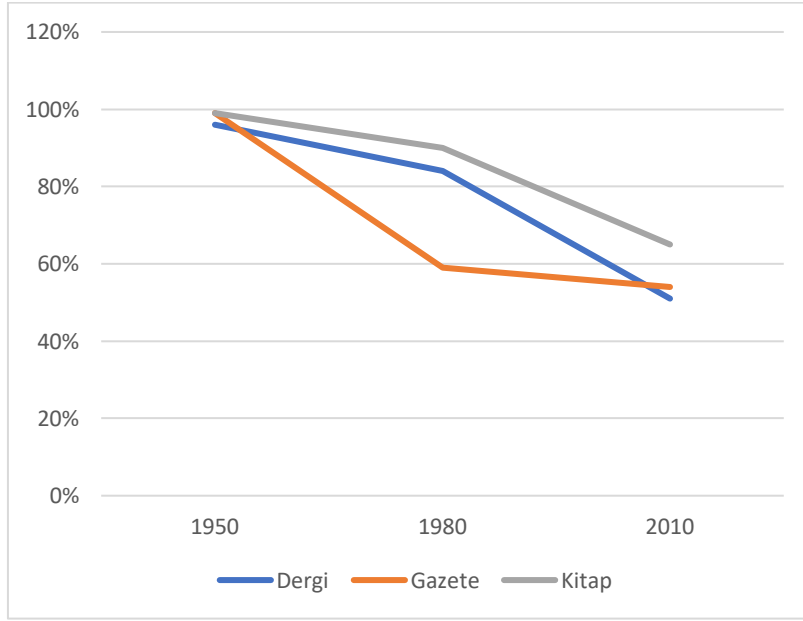
geçmiş, birinde doğru yazılırken diğesinde yanlış yazılmıştır. Ancak gazetenin tamamında nispet i'siyle yazılan sözcükler kılavuza uygun bir şekilde düzeltmeyle yazılmıştır.

1977 yılında düzeltme iminin kullanımı, tarihindeki en sade biçimini almıştır. Buna göre öndamaksıl l sesi ve nispet i'sini belirtmek için kullanılan düzeltme imi kaldırılmıştır. Örneğin “lâle” ve “tarihî” sözcükleri düzeltme imi olmaksızın yazılmaya başlanmış, ama öndamaksıl k ve g seslerini göstermek için sonrasında gelen a ve u harflerinin üzerine ve aynı yazıldığı hâlde farklı sesletilen sözcükleri ayırmak üzere düzeltme imi konmaya devam etmiştir. Kurallardaki bu sadeleşme dolayısıyla 1980'li yıllarda düzeltme imiyle yazılması gereken sözcük sayısının 7 katı azaldığı görülüyor: 1950 dönemine ait veri tabanında 3606 adet düzeltme imiyle yazılması gereken sözcük bulunurken, 30 sene sonraki veri tabanında bu sayı 506'ya düşmüştür. Kurallarda yapılan sadeleştirmeye ve Arapça sözcüklerin sayısındaki azalmaya rağmen, 1980'li yıllarda düzeltme iminin kullanımında ciddi bir ihmal göze çarpmaktadır. Dönemin genel ortalaması %98'den %78'e gerilemiştir. Bütün yayınlar dikkate alındığında, düzeltme imiyle yazılması gereken sözcüklerden %22'si norm dışı bir şekilde yazılmıştır. Ancak bu dönemde 1977 öncesi yazımın devam ettiği de görülmektedir. Süreli yayınlarda toplam 325 sözcük eski yazıma göre yazılmıştır. Eski yazımın kullanımı kapsayıcı bir tercih şeklinde değil, tamamen rastgele, kısmi ve keyfi bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Yanlış yazılan sözcüklere bakıldığında tamamen rastgelelik söz konusudur. Örneğin “kâğıt” sözcüğü bazen düzeltme imiyle bazen düzeltme imi olmadan yazılabilmekte, aynı gazetede “imkân” sözcüğü düzeltme imiyle doğru yazılırken “hikâye” sözcüğü öyle yazılmayabilmektedir. Türlerle göre bakıldığında ise, kitaplarda düzeltme iminin kullanımı daha standart bir hâldeyken özellikle gazetelerde düzeltme iminin terk edilmeye başlandığı göze çarpmakta. Ancak bu bakımdan kurumsal farklılıklar olduğunu da belirtmek gerekir: Örneğin *Milliyet* gazetesinde düzeltme iminin doğru yazılma oranı %86'yken *Son Havadis* %56, *Hürriyet*'se %34 gibi oranlarda kalmışlardır. Dergiler içinde gene hobi/kadın dergilerinin doğru yazılma oranı en düşük çıkmıştır: Örneğin *Hayat* dergisinin %99'luk doğru yazılma oranına karşılık *Günün Kadını*'nda doğru yazılma oranı %70'te kalmıştır.

2005 senesinde TDK'nın düzeltme imine ilişkin kuralı genişletmesiyle söz konusu imle yazılması gereken sözcük sayısı ikinci döneme göre yaklaşık %30 artış göstererek 717'ye çıkmıştır. Bu döneme ait doğru yazılma oranı üç dönem içinde en düşük %57'lik oranla 2010'lara aittir. Son dönemi karakterize eden özelliklerden biri, artık yüzde yüz ya da yüzde doksan dokuzluk doğru yazılma oranının görülmüyor olması ve bazı yayınlarda (*Elele* dergisi gibi) düzeltme iminin hiç kullanılmamasıdır.

Yayın türlerine göre düzeltme iminin kullanılmadığı durumlara bakılacak olursa çok büyük farklılıklara rastlanmamaktadır. Türden daha çok yayın kurumunun tercihleri söz konusu gibi görünmektedir. Örneğin, kitap kategorisinde Doğan Yayıncılık'tan çıkan *Ali ile Ramazan* başlıklı kitapta düzeltme imi kullanım oranı %89 iken, Heyamola Yayıncılık'ın bastığı *12 Eylül Sabahı* başlıklı kitapta düzeltme imiyle yazılması gereken sözcüklerin sadece %28'i doğru yazılmıştır. Daha radikal bir örnek, yukarıda da belirtilen *Elele* dergisi örneğidir: Dergi baştan sona düzeltme imi kullanılmadan basılmıştır. Öte taraftan *Aktüel* dergisi %85'lik bir doğru yazım oranını yakalamıştır. Dönem gazetelerinde de gene tutarlı bir tablo görünmemektedir. *Hürriyet* gazetesi doğru yazım oranını %28 oranına düşürürken yapılan yanlışlarda keyfiyet ve rastgelelik söz konusu gibi görünmektedir. Gazetelerin özellikle ilk sayfasında editöryal bir müdahale sonucu düzeltme imleri konya da ilerleyen sayfalarda durum keyfiyet kazanmıştır.

Çizelge 1. Düzeltilme iminin dönemlere ve yayın türlerine göre doğru yazım oranları

Çizelge 1'de özetle verilen bulgulara bakılacak olursa, bütün yayın türlerinde düzeltme iminin normlara uygun yazımında hızlı bir düşüş kaydedildiği görülmektedir. Gazetelerde özellikle 1950-80 arasında ani bir düşüş dikkat çekicidir. Bunun yanında standardı görece en fazla koruyan türün kitap olduğu gözlenmektedir.

6 Tartışma

Fishman (2006: 3) bütüncü planlama sürecinin içeriğini (a) alfabe yaratma, (b) geçerli bir yazım belirleme, (c) yazım kılavuzu geliştirme, (d) belli başlı doğa bilimleri için terminoloji oluşturma şeklinde dört temel içeriğe ayırmıştır. Türk Dil Devrimi'nin gerçekteştiği dönemde, öndamaksıl k, g ve l seslerinin yazımda gösterimine ilişkin yukarıda da kısaca anılan düzenlemelerle yazımda bir standardın belirlendiğini ve sözlük ve yazım kılavuzlarının da bu doğrultuda hazırlandığını, kullanıma sunulduğunu görüyoruz. Söz konusu sesbirimlerin yazılı dilde temsili konusunda her ne kadar tartışmalı bir çözüm bulunursa bulunsun, bu çalışmanın ilk döneme ilişkin verilerinin de gösterdiği üzere, yazımın sadece bütüncü planlama aşaması değil uygulama aşaması da büyük bir başarıyla yürürlüğe konmuş, yazılı dilde büyük oranda ölçünleştirme sağlanmıştır.

Bu çalışma ekonomik kısıtlardan dolayı her bir dönemi medya türü olarak gazete, dergi ve kitap şeklinde temsil etmiş, örneklem her tür için iki nüshayla sınırlı tutulmuştur. Daha geniş bir veritabanı üzerinden yapılacak bir çalışmanın sonuçları çok daha güvenilir bulgular sağlayabilir. Ancak bu kapsamdaki bir örneklemede bile görüldüğü üzere, Türk Dil Kurumunun belirlemiş olduğu yazım kurallarının hâlâ bir parçası olduğu halde basında düzeltme iminin kullanımı hızla terk edilmektedir. Bu bulguya ilaveten, kuralların yalınlaştırılmaya çalışılmasıyla doğru yazımı arasında bir korelasyon olmadığı da görülmüştür. Diğer bir deyişle düzeltme iminin kullanımına ilişkin kuralların en karmaşık olduğu ve en fazla sayıda sözcüğün düzeltme imiyle yazıldığı ilk dönemde basında yüzde yüze yakın bir doğru yazım saptanmıştır. 1950'li yıllarda düzeltme iminin kullanılmasını öngören kuralların birçok istisnai durum içerdiiğini de göz önünde bulundurursak, gazete ve yayınevlerinin daimi bir şekilde yazım kılavuzu bulundurduğu ve yayınlarda yazımın sürekli olarak kontrolden geçirildiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Düzeltme iminin kullanımına ilişkin koşulların sadeleştirilmeye çalışılmasıyla birlikte imin kullanımında fire verilmeye başlandığı görülmüş, 2010'lardan sonra kimi süreli yayınlarda düzeltme imi kullanımı tamamen terk edilmiştir. Çalışmanın bulguları 1950'leri kapsayan ilk dönemde basın-yayın organlarında, yazar, gazeteci, editör ve tashişçiler tarafından yazım kılavuzlarının daha hassasiyetle kullanıldığı; bu alışkanlığın ilerleyen yıllarda terk edildiğine işaret edebilir.

Yazımdaki bu ölçünleştirme zafiyetine ilişkin hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur denebilir. Düzeltme iminin kullanımındaki ihmellere değinen ve çözüm yolları öneren çalışmalar, imin kullanımının yaygınlaştırılmasında birtakım önlemlere işaret etmektedir. Örneğin Çiftçi (2006: 128-129) her öğrenim basamağı için imla yanlışları sıklık analizi düzenleyerek sorunlara doğrudan müdahalenin mümkün olabileceğini ve yazım kurallarının istikrar kazanmasında aydın olsun olmasın, yazı yazan herkesin, her kesimin bilinçlendirilmesini hedeflemek ve yazım kılavuzu basma yetkisini tek bir

kurumda toplayarak yazımda farklı ekol ve yaklaşımların oluşmasını engellemek gereğine işaret eder. Altun (2010) da düzeltme iminin kullanımıyla ilgili sorunların çözümü için dil öğretiminde uzun ünlülerin ve öndamaksıl k, g ve l seslerinin öğretilmesi gerektiğini iddia etmektedir.

Yazımdaki düzensizliğin giderilmesine yönelik bu tartışma ve öneriler, muhakkak ki doğru bir noktaya temas etmekte ve özellikle eğitim sürecindeki boşluğa işaret etmektedir. Fakat, bu önerilerin hiçbiri sorunun kökenine işaret ediyor gibi görünmemektedir. Duman (2013) tarafından basında karşılaşılan yazım sorunlarına ilişkin yürütülen bir çalışmada, *TDK Yazım Kılavuzu*'nda yer alan yazım kurallarının Türk basınında ne derece tutarlı bir şekilde kullanıldığı incelenmiş ve işlevsel olmayan birçok kural olmasının yanı sıra yazımda bazı noktalama imleri ve kurallar konusunda bir standart bulunmadığı görülmüştür. Böyle bir sorun, Türk Dil Kurumunun ölçünlü dilin normlarını belirleyen otorite rolünü gerçekleştiremediğine işaret etmektedir ve sonuç itibarıyla düzeltme imi gibi kullanımlar örgün öğretimde öğretilmek suretiyle ölçünleştirilse bile Türk dilinin otorite sorunu var olmaya devam edecektir. Benzer bir çalışmanın gene artsüremliler olarak birleşik sözcükler, yanlış yazılan sözcükler, kesme imi gibi diğer sorunlu durumlar üzerinde de yürütülmesi gerekli olabilir; ancak Belge (2006) 1980'den sonra TDK'nın Türkçe üzerinde bir otorite figürü olmaktan çıktığını, bunun sonucunda kurum olarak kamusal dil kullanımı üzerindeki denetiminin zayıfladığını ifade etmektedir. Belge'nin bu saptamasının ışığında çalışmanın bulguları daha anlamlı görülebilir.

Ancak 1950'lerde her şey yolunda giderken 30 sene sonra neden düzeltme iminin kullanımının neden yavaş yavaş terk edilmeye başlandığı gibi bir soru yöneltilecek olursa bunun bir değil birden fazla yanıtı olduğu ortadadır. Bunların başında yukarıda değinildiği gibi TDK'nın bir otorite olarak yetersizliği sayılabilir. Bundan başka kamuoyunda düzeltme iminin kullanımdan kalktığına yönelik algı da söz konusudur ve söz konusu im örgün eğitimde müfredatın bir parçası değildir. Üstelik düzeltme imiyle yazılan sözcüklerin sayısı hızlı bir düşüş göstermektedir. Her ne kadar kuralların karmaşıklığı düzeltme iminin kullanılmamasına yönelik bir argüman olarak ileri sürülmüş olsa da (Zülfikâr, 2008), bilgisayar teknolojilerinin olmadığı 1950'li yıllarda düzeltme iminin kullanımındaki hassasiyet bu argümanı zayıflatır. Bu durumda sorun daha çok uygulamadan kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Düzeltme iminin kullanımı birden fazla kurala tekabül etse de iyi bir eğitimle ve yazım kılavuzu kullanma alışkanlığının geliştirilmesiyle kullanım yaygınlaştırılabilir.

Bu çalışmanın işaret ettiği olgular, düzeltme iminin akıbeti açısından iki farklı yöne işaret eder. Yukarıda birkaç kere değinildiği gibi düzeltme imi ilk ve orta öğretimde öğretilmemektedir. Oysa bütüncü planlamanın önemli bir unsuru, yazım kurallarının belirlendikten sonra uygulamaya konmaları ve örgün eğitime dâhil edilmeleridir. Yazımda yeri olan bir unsurun müfredata

konmaması benzerine çok rastlanmayan ve açıklaması zor bir durumdur. Öte yandan Arapça ve Farsça sözcüklerin popülaritelerini daha da yitirdikleri ve bu sebepten ötürü doğru sesletilmelerinin ve doğru yazılmalarının eskisi gibi önem arz etmediğı de bir diğer çıkarımdır. Bu durumda dil planlaması başka bir ajandayla karşımıza çıkar: Dil değışiminin doğal bir süreç olduğı ve hatta bazı yazarlarca dil planlamasının da bir çeşit dil değışimi olarak görüldüğü göz önünde bulundurulursa (Cooper, 1989: 164) işlerliğini yitiren dil kurallarının yeniden ele alınması, kullanımlarının düzenlenmesi, gerekirse tamamen ortadan kaldırılması düşünülmesi gereken seçenekler olarak karşımıza çıkar.

7 Sonuç

Yazım tartışmalarının dilbilim içerisinde yer bulamamasının nedenlerinden biri de betimleyici paradigmanın dilin kullanımına ilişkin sorunları marjinalize etmiş olmasıdır. Söz konusu İngilizce konuşan ülkelerdeki norm tartışmaları olunca, sıkça aşırı ölçünleştirme (hyperstandardisation) durumu görülmekte ve örneğin İngiliz ve Amerikan lehçelerindeki sözcük farklılıklarına (örneğin -ise/-ize, lavatory/toilet değışkenleri gibi) ilişkin tartışmalar dilbilim cephesinde haklı olarak ilgi görmemektedir. Oysa Türkiye Türkçesinde norma ilişkin kimi tartışmalar özellikle dil planlaması çerçevesinden bakıldığında çok anlamlı ve gerekli tartışmalar olabilmektedir. Bu çalışma, özelinde bir yazım kuralının tarihsel iz sürümünü yaparken, genel olarak Türkçede otorite meselesini tartışmayı hedeflemiştir.

Çalışmanın temel bulgusu, düzeltme iminin kullanılmasında 1950'li yıllardan bu yana meydana gelen ölçünsüzlüktür. Üstelik bu ölçünsüzlük, ironik bir şekilde, düzeltme iminin kullanımını belirleyen kuralların yalınlaştırılmasıyla eş zamanlı ortaya çıkmış gibi görünmekte ve ciddi bir reformun gerekliliğine işaret etmektedir. Bu reform yazım kurallarının yeniden ele alındığı bir yazı reformu da eğitim odaklı bir reform da olabilir. Bu ölçünleştirme sorununun çözümü kuralcı yaklaşımlarda da siyasi ideolojilere hizmet eden argümanlarda da bulunamaz. Bu nedenle konuya dilbilim ve dil planlaması cephelerinden gösterilecek ilgi ve yapılacak katkı, Türkçenin ulusal bir dil olarak inşasında, uluslararası saygınlığının sağlanmasında, yabancı dil olarak öğretimini ölçünleştirmede hayati öneme sahiptir.

Kaynaklar

- Alpay, N. (2004). *Türkçe Sorunları Kılavuzu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Altun, H. O. (2010). Düzeltme işareti ve Türkçede yazıldığı gibi okunmayan kelimeler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 167-179.
- Belge, M. (2006). 1980'ler sonrası Türkçe. Menz & C. Schroeder (Haz.) içinde, *Türkiye'de Dil Tartışmaları* (11-24). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cameron, D. (1995). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.

- Cooper, R. L. (1989). *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çiftçi, M. (2006). Türkçe öğretiminin sorunları. G. Gülsevin & E. Boz (Haz.), *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (77-134). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Emiroğlu, S. (2011). TDK Yazım Kılavuzu'nu geliştirmeye dönük bir inceleme. *TÜBAR*, XXIX, 121-143.
- Duman, D. (2013). Basında İmla Kullanımı: Hata Analizi Çerçevesinde Yazım Kılavuzu'na Eleştirel bir Bakış. *Yeni Türkiye Türkçe Özel Sayısı*, 55, 1325-1333.
- Fishman, J. A. (2006). *Do not leave your language alone: The hidden status agendas within corpus planning in language policy*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Koç, R. (2007). Türkçede birleşik kelimelerin yazımı ile ilgili tartışmalar ve çözüm önerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15/2, 693-706.
- Lewis, G. (2007). *Trajik Başarı: Türk Dil Reformu*. (M. F. Uslu, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Menz, A. (2006). Kılavuzlarda ve kullanımda Türkçe imla. A. Menz ve C. Schroeder (Haz.) *Türkiye'de Dil Tartışmaları* (41-71). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Milroy, J. & Milroy, L. (1985). *Authority in language: Investigating language prescription and standard*. London and New York: Routledge & Kegan Paul.
- Neijt, A. (2006). Spelling Reform. K. Brown (Haz.) *Encyclopaedia of Language and Linguistics* (68-75). Oxford: Elsevier.
- Nunberg, G. (1990). *The Linguistics of Punctuation*. Stanford: CSLI.
- Türk Dil Kurumu. (1941). *İmla Kılavuzu*. İstanbul: Cumhuriyet Basımevi.
- Türk Dil Kurumu. (1981). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türk Dil Kurumu. (2008). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Topuzkanamış, E. (2009). Türkçe Eğitim Bölümü öğrencilerinin imla başarıları. *Turkish Studies*, 4/3, 2171-2189.
- Yalçın, Ş. (2003). *Doğru Türkçe*. İstanbul: Metis.
- Yastı, M. & Direkci, B. (2010). Yazım Kılavuzu'nda tespit edilen tutarsızlıklar üzerine artzamanlı bir inceleme. *Turkish Studies* 5/1, 1420-1436.
- Zülfikâr, H. (2008). *Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri*. Ankara: Zerpa Yayınları.

EK 1 İncelenen Yayınlar***Kitaplar***

- Altan, Ç. (1981). *Gölgelerin Gölgesi*. İstanbul: Yazko
Asan Ö. (2010). *12 Eylül Sabahı*. İstanbul: Heyamola
Başkaya, F. (2012). *Yalan*. İstanbul: Öteki
Birsell, S. (1982). *Sergüzeşt-i Nono Bey*. İstanbul: İş Bankası Yayınları
Dickens, C. (1955). *Antikacı Dükkânı*. Ankara: MEB Yayınları
Fındıkoğlu, F. (1950). *Metodoloji Nazariyeleri*. İstanbul: Gençlik
Kuyucak, H.A. (1952). *Bütçe*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
Mağden, P. (2010). *Ali ile Ramazan*. İstanbul: Doğan Yayıncılık
Ulagay, O. (1983). *24 Ocak Deneyimi*. İstanbul: Hil Yayınları

Sürelili Yayınlar

- Akşam*, 13 Ekim 1951
Aktüel, 9 Aralık 2010
Atlas, Eylül 2010
Cumhuriyet, 24 Nisan 1950
Elele, Eylül 2010
Ev-İş, Mayıs 1951
Günün Kadını, Aralık 1981
Habertürk, 10 Nisan 2013
Hanımeli, Ocak 1951
Hayat, 8 Kasım 1982
Hürriyet, 11 Nisan 2013
Hürriyet, 21 Mart 1983
Hürriyet, 8 Aralık 1949
Milliyet Aktüalite, 9 Kasım 1980
Milliyet, 21 Mart 1983
Radikal, 2 Mayıs 2013
Resimli Hayat, Ağustos 1952